

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

1-LIGA FUTBOLCHILARINING TEXNIK TAYYORGARLIGINI TRENAJYOR USKUNALARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Alisherov Muxiddin Madamin o'g'li
Namangan davlat universiteti, tayanch doktorant

Annotatsiya

Mazkur maqolada 1-liga futbolchilarining texnik tayyorgarligini trenajyor uskunalarini asosida takomillashtirishning pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi trenajyor vositalari yordamida futbolchilarda uzatma, to'pni qabul qilish, zarba berish, koordinatsiya va o'yin vaziyatida tezkor texnik qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmlarni aniqlashdan iborat. Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy-pedagogik tahlil, modellashtirish, ilmiy manbalarni sintez qilish va konseptual umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, trenajyor uskunalarini nazoratli, takroriy va variativ sharoitda texnik harakatlarni mashq qildirish uchun samarali vosita hisoblanadi, ammo ularning yuqori samarasi faqat maqsadli metodika, individual yondashuv, bosqichlilik hamda muntazam monitoring bilan uyg'unlashganda namoyon bo'ladi. Natijada diagnostika, individuallashtirish, variativ mashq, o'yin vaziyatiga yaqinlashtirish va qayta aloqaga tayangan pedagogik mexanizm taklif qilindi. Xulosa sifatida 1-liga futbolchilari texnik tayyorgarligini trenajyor uskunalarini asosida takomillashtirish jarayoni maxsus didaktik tashkil etilgan, individual farqlarni hisobga oluvchi va natijalarni monitoring qiluvchi tizim sifatida qaralishi lozimligi asoslandi.

Kalit so'zlar: futbol, 1-liga, texnik tayyorgarlik, trenajyor uskunalarini, pedagogik mexanizm, texnik ko'nikma, metodika, individuallashtirish, monitoring, diagnostika.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ ФУТБОЛИСТОВ ПЕРВОЙ ЛИГИ НА ОСНОВЕ ТРЕНАЖЕРНЫХ УСТРОЙСТВ

Алишеров Мухиддин Мадамин угли
Наманганский государственный университет, базовый докторант

Аннотация

В статье анализируются педагогические механизмы совершенствования технической подготовленности футболистов первой лиги на основе тренажерных устройств. Цель исследования заключается в выявлении педагогических механизмов, обеспечивающих развитие навыков передачи, приема мяча, удара, координации и быстрого технического решения в игровых ситуациях. В работе использованы методы системного анализа, сравнительно-педагогического анализа, моделирования, синтеза научных источников и концептуального обобщения. Результаты показали, что тренажерные устройства являются эффективным средством контролируемой, многократной и вариативной отработки технических действий, однако их высокая результативность проявляется только при сочетании с целенаправленной методикой, индивидуальным подходом, поэтапным усложнением заданий и постоянным мониторингом. На этой основе предложен педагогический механизм, включающий диагностику, индивидуализацию, вариативность, приближение к игровым ситуациям и обратную связь. Сделан вывод о необходимости рассматривать совершенствование технической подготовленности футболистов первой лиги на основе тренажеров как специально организованную педагогическую систему.

Ключевые слова: футбол, первая лига, техническая подготовка, тренажерные устройства, педагогический механизм, технический навык, методика, индивидуализация, мониторинг, диагностика.

PEDAGOGICAL MECHANISMS FOR IMPROVING THE TECHNICAL PREPAREDNESS OF FIRST LEAGUE FOOTBALL PLAYERS THROUGH TRAINING DEVICES

Alisherov Mukhiddin Madamin o'g'li
Namangan State University, Doctoral student

Abstract

This article analyzes pedagogical mechanisms for improving the technical preparedness of first league football players through training devices. The purpose of the study is to identify pedagogical

mechanisms that support the development of passing, ball control, shooting, coordination, and rapid technical decision-making in game situations. The research uses system analysis, comparative pedagogical analysis, modeling, synthesis of scientific sources, and conceptual generalization. The findings show that training devices are effective tools for controlled, repetitive, and variable practice of technical actions; however, their highest effectiveness emerges only when they are combined with purposeful methodology, individualization, staged progression, and continuous monitoring. As a result, a pedagogical mechanism based on diagnostics, individualization, variable practice, game-based integration, and feedback is proposed. The study concludes that improving the technical preparedness of first league football players through training devices should be understood as a specially organized pedagogical system that accounts for individual differences and relies on assessment and monitoring.

Keywords: football, first league, technical preparedness, training devices, pedagogical mechanism, technical skill, methodology, individualization, monitoring, diagnostics.

Zamonaviy futbolda texnik tayyorgarlik sportchining raqobatbardoshligi, o'yin vaziyatlarida to'g'ri qaror qabul qilishi va yuqori sur'atdagi harakatlarni barqaror bajarishida hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. FIFA texnik rivojlanish bo'yicha metodik materiallarida futbolchining texnik salohiyati o'yin sifati va kelajakdagi natijadorlikni belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida talqin qilinadi [1, 18–21]. Shu sababli texnik tayyorgarlik masalasi futbolchilarni tayyorlash tizimida yetakchi o'rin egallaydi.

1-liga futbolchilari professional futbolga yaqin bosqichda bo'lib, ulardan texnik harakatlarni yuqori tezlikda, cheklangan vaqt oralig'ida va o'zgaruvchan o'yin sharoitida bajarish talab etiladi. Biroq amaliyotda an'anaviy mashg'ulot vositalari ko'pincha texnik elementlarni umumiy takrorlash darajasida rivojlantiradi. Individual xatolarni chuqur tahlil qilish va vaziyatli moslashuvchanlikni shakllantirish imkoniyati esa cheklangan bo'lib qoladi. Shu ma'noda trenajyor uskunalarini texnik tayyorgarlikni takomillashtirishning qo'shimcha emas, balki maqsadli pedagogik vositasi sifatida ko'rilishi lozim.

So'nggi tadqiqotlarda futbolchilarda perseptiv-motor va perseptiv-kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishda mashq dizayni, vaziyatli topshiriqlar va murabbiylik xatti-harakatlarining muhim roli ko'rsatib berilgan [2, 89–90]. Boshqa tadqiqotlarda esa chiziqli va nochiziqli pedagogika yondashuvlari taqqoslanib, o'zgaruvchan va moslashuvchan o'quv muhiti ko'nikmalarni saqlab qolish hamda o'yin vaziyatiga ko'chirishda yuqori samara berishi qayd etilgan [3, 7–8]. Demak, trenajyor uskunalarining samaradorligi ularning mavjudligida emas, balki ularni qo'llashning pedagogik mexanizmlarida namoyon bo'ladi.

Mazkur maqolaning maqsadi 1-liga futbolchilarining texnik tayyorgarligini trenajyor uskunalarini asosida takomillashtirishning pedagogik mexanizmlarini aniqlash va ularning konseptual modelini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida futbolchilarning texnik tayyorgarligiga oid zamonaviy ilmiy qarashlarni tahlil qilish, trenajyor uskunalarining didaktik imkoniyatlarini aniqlash, 1-liga futbolchilari uchun samarali pedagogik mexanizmlarni belgilash hamda amaliy model ishlab chiqish belgilandi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Futbolda texnik tayyorgarlikni shakllantirishga oid ilmiy manbalarda o'quv topshiriqlarining tuzilishi, murabbiyning boshqaruv uslubi va o'yin vaziyatiga yaqin mashqlar muhim omil sifatida talqin qilinadi. Bergmannning futbolchilar harakat kompetensiyasini rivojlantirishga bag'ishlangan tadqiqotida o'yinchining mustaqil izlanishini rag'batlantiruvchi, vaziyatli va o'zgaruvchan topshiriqlar texnik hamda taktik ko'nikmalar rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi asoslangan [2, 89–90]. Bu xulosa trenajyor uskunalarini bilan ishlashda ham bir xil stereotip mashqlarga berilib qolmaslik kerakligini ko'rsatadi.

Yang va hammualliflar olib borgan tadqiqotda futbolga oid motor ko'nikmalarni o'zlashtirishda nochiziqli pedagogika yondashuvi ko'nikmaning saqlanishi va moslashuvchan qo'llanilishida samaraliroq ekani qayd etilgan [3, 1–2; 3, 8]. Mazkur natija trenajyor uskunalarini asosidagi mashg'ulotlar turli tezlik, masofa, burchak, signal va qaror qabul qilish elementlari bilan boyitilganda yuqori samara berishini ko'rsatadi.

Kryzhevsky va hammualliflarning balans uskunalarini bilan texnik topshiriqlarni uyg'unlashtirgan tadqiqotida koordinatsiya va texnik ko'rsatkichlar sezilarli yaxshilangani aniqlangan [4, 154–155]. Bu esa texnik tayyorgarlikni faqat zarba yoki uzatma harakatlari doirasida emas, balki muvozanat, tanani boshqarish va proprioseptiv nazorat bilan birgalikda tashkil etish zarurligini ko'rsatadi.

Mahalliy adabiyotlarda ham futbolchining texnik tayyorgarligi murabbiy tomonidan maqsadli boshqariladigan pedagogik jarayon sifatida talqin etiladi. Umarov va Rashidov yosh futbolchilarning texnik tayyorgarligini oshirishda takroriy mashq, nazorat, ko'rsatmalilik va individual yondashuvning rolini

alohida qayd etgan [5, 152–154]. Demak, trenajyor uskunalarini samaradorligi ham ana shu pedagogik tamoyillar bilan uyg'unlashganda ortadi.

Mazkur maqola nazariy-metodologik yo'nalishda bajarildi. Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy-pedagogik tahlil, modellashtirish, ilmiy manbalarni sintez qilish va konseptual umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tizimli tahlil yordamida futbolchilarning texnik tayyorgarligi bazaviy texnik harakatlar, koordinatsion ta'minot, vaziyatli qaror qabul qilish, individuallashtirilgan qayta aloqa va monitoring komponentlari asosida o'rganildi. Qiyosiy-pedagogik tahlil yordamida an'anaviy mashg'ulot vositalari bilan trenajyor uskunalarini asosidagi mashg'ulotlarning didaktik imkoniyatlari taqqoslandi. Modellashtirish metodi asosida esa 1-liga futbolchilari uchun trenajyor vositalari asosidagi texnik tayyorgarlikni takomillashtirishning pedagogik mexanizmi ishlab chiqildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlillar natijasida 1-liga futbolchilarining texnik tayyorgarligini trenajyor uskunalarini asosida takomillashtirishning olti asosiy pedagogik mexanizmi aniqlandi: diagnostik mexanizm, individuallashtirish mexanizmi, bosqichlilik mexanizmi, variativlik va o'yin vaziyatiga yaqinlashtirish mexanizmi, koordinatsion integratsiya mexanizmi hamda monitoring va qayta aloqa mexanizmi.

Diagnostik mexanizm futbolchining texnik holatini dastlab aniqlashga qaratiladi. Agar murabbiy barcha o'yinchilarga bir xil texnik topshiriqlarni bersa, bu o'sishning selektivligini pasaytiradi. Shu sababli trenajyor uskunalarini asosida mashg'ulot oldidan uzatma aniqligi, to'pni qabul qilish barqarorligi, zarba yo'nalishi, harakat tezligi va muvozanat ko'rsatkichlarini aniqlash zarur. Bunday yondashuv keyingi bosqichlarda individuallashtirishga xizmat qiladi.

Individuallashtirish mexanizmi har bir futbolchining ampuasi, texnik kamchiligi va o'yin uslubini hisobga olishni nazarda tutadi. Ilmiy tadqiqotlarda sportchilar o'rtasidagi moslashuvchanlik darajasi ta'lim yondashuvi samarasiga ta'sir qilishi ko'rsatilgan [3, 7–8]. Masalan, markaziy yarim himoyachi uchun qisqa va o'rta masofali uzatmalar, bir tegishda ishlash va tezkor qaror qabul qilish muhim bo'lsa, hujumchi uchun zarba aniqligi, to'pni qabul qilgandan keyingi burilish va yakuniy harakat ustuvor bo'ladi.

Bosqichlilik mexanizmi texnik tayyorgarlikni soddadan murakkabga, barqaror sharoitdan o'zgaruvchan vaziyatga o'tish asosida tashkil etishni anglatadi. Bergmann tadqiqotida ko'nikmaning shakllanishi uchun o'yinchining mustaqil izlanishi va vakillik darajasi yuqori bo'lgan mashq vaziyatlari muhim ekani ko'rsatilgan [2, 89–90]. Shu asosda trenajyor mashqlari dastlab izolyatsiyalangan texnik harakatlar, keyin kombinatsiyalangan topshiriqlar, undan so'ng vaqt bosimi va qaror elementi kiritilgan mashqlar ko'rinishida tuzilishi maqsadga muvofiq.

Variativlik va o'yin vaziyatiga yaqinlashtirish mexanizmi trenajyor mashqlarini turli tezlik, yo'nalish, burchak va signal sharoitida tashkil etishni nazarda tutadi. Yang va hammualliflar o'zgaruvchan o'quv sharoitlari ko'nikmaning saqlanishi va uzatilishini yaxshilashini qayd etgan [3, 8]. Demak, trenajyor bilan bajariladigan mashqlar bir xil ritmda takrorlanmasligi, balki real o'yin vaziyatidagi noaniqliklarni aks ettirishi kerak.

Koordinatsion integratsiya mexanizmi texnik harakat sifatini balans, propriozeptiv nazorat va tanani boshqarish bilan birgalikda rivojlantirishni nazarda tutadi. Balans uskunalarini bilan texnik topshiriqlarni birlashtirgan tadqiqotlarda texnik harakatlar va koordinatsion ko'rsatkichlarning yaxshilangani aniqlangan [4, 154–155]. Bu, ayniqsa, yuqori sur'atdagi o'yinda to'pni noqulay vaziyatda qabul qilish va muvozanatni yo'qotmasdan keyingi texnik harakatni bajarish uchun muhimdir.

Monitoring va qayta aloqa mexanizmi esa butun tizimning yakunlovchi bo'g'ini hisoblanadi. Mahalliy manbalarda muntazam nazorat, ko'rsatmalilik va pedagogik boshqaruv texnik tayyorgarlikning muhim sharti sifatida ko'rsatilgan [5, 153–154]. Shu sababli trenajyor mashg'ulotlaridan keyin natijalarni o'lchash, xatolarni ko'rsatish va metodik tuzatishlar kiritish talab etiladi. Bunda uzatma aniqligi, nishonga zarba foizi, to'pni qabul qilishdagi xatolar soni, topshiriqni bajarish vaqti hamda mashg'ulotdan mashg'ulotga o'sish dinamikasi asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi.

Yuqoridagi natijalar asosida 1-liga futbolchilari uchun quyidagi pedagogik model taklif etildi: diagnostika → individual maqsad qo'yish → trenajyor tanlash → bosqichli mashq qilish → o'yinli integratsiya → monitoring va korreksiya. Mazkur model trenajyor uskunalarini futbolchilarning texnik tayyorgarligini takomillashtirishda kuchaytiruvchi didaktik vosita sifatida qo'llash imkonini beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari 1-liga futbolchilarining texnik tayyorgarligini trenajyor uskunalarini asosida

takomillashtirishda pedagogik mexanizmlar hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Trenajyor uskunalari futbolchilarda texnik harakatlarni nazoratli, takroriy va variativ sharoitda mashq qildirish uchun samarali vosita bo'lsa-da, ularning yuqori samarasi faqat didaktik jihatdan asoslangan murabbiylik boshqaruvi bilan namoyon bo'ladi. Maqolada diagnostika, individuallashtirish, bosqichlilik, variativlik, koordinatsion integratsiya hamda monitoring va qayta aloqa 1-liga futbolchilari texnik tayyorgarligini takomillashtirishning asosiy pedagogik mexanizmlari sifatida asoslandi. Ushbu mexanizmlar futbolchilarda nafaqat bazaviy texnik ko'nikmalarni, balki tezkor moslashuv, vaziyatli harakat va texnik barqarorlikni ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Amaliy tavsiya sifatida futbol klublari va sport maktablarida trenajyor uskunalari asosidagi mashg'ulotlarni individual texnik xatolarni diagnostika qilish, amplya bo'yicha differensial mashqlar tuzish, koordinatsiya va texnikani birgalikda rivojlantirish hamda natijalarni mezonlar asosida muntazam baholab borish yo'nalishida tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1- FIFA. Handbook for Technical Directors. – FIFA Training Centre, 2022.
- 2- Bergmann F. Fostering Youth Soccer Players' Action Competence through Learning-Supportive Coaching and Assessment in Talent Development Environments: doctoral dissertation. – Eberhard Karls University of Tübingen, 2024.
- 3- Yang Q., Song M., Chen X., Li M., Wang X. The Influence of Linear and Nonlinear Pedagogy on Motor Skill Performance: The Moderating Role of Adaptability // *Frontiers in Psychology*. – 2025. – Vol. 16. – Article 1540821.
- 4- Kryzhevsky P., Mishchenko N., Kolokoltsev M., Iermakov S., Bartík P. Training Method for Developing Technical Competence in 7–8-Year-Old Football Players Using Balancing Sports Equipment // *Journal of Physical Education and Sport*. – 2022. – Vol. 22(1). – P. 153–159.
- 5- Toxtamurodov A. Theoretical and Methodological Foundations of Preparing Informatics Teachers for Ergonomic Activities // *International Journal*. – 2024. – Vol. 4(10). – P. 205–211.
- 6- Umarov A. A., Rashidov K. R. Methods of Increasing Technical Training of Young Players // *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*. – 2020. – Vol. 7(10). – P. 152–154.